

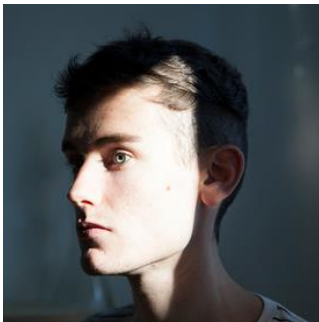

HOE TORTOT ZIJN VISSINHART VERLOOR

Benny Lindelauf
Ludwig Volbeda (ill.)
Querido
(door Vera De Smet)

OVER DE MAKERS

Benny Lindelauf (1964, Sittard, Nederland) schrijft kinderboeken en teksten voor jeugdtheatergezelschappen en woont in Rotterdam. Hij studeerde eerst sociaal werk en daarna dans, maar ondervond al snel dat schrijven toch zijn grootste passie en hobby is. Hij debuteerde in 1998. In 2017 won hij de Halewijnprijs en de Gouden Lijst voor "Hoe Tortot zijn visshart verloor".

Ludwig Volbeda (1990, Oosterhout, Nederland) is een Nederlandse illustrator die woont en werkt in Amsterdam. Hij stuurde 'illustratie' aan de AKV Sint Joost Brede. In 2013 won hij de Fiep Westendorp Stimuleringsprijs, een prijs voor jonge en startende illustratoren. Hij tekende ook voor het online magazine 'Pretpark Poëzie', maakt eigen stripverhalen en probeert elke dag een tekening te posten op zijn blog. De illustraties van Ludwig zijn voornamelijk zwart-wit, gedetailleerd en klein. Ludwig houdt van lezen, podcasts luisteren, verhalen verzinnen en brieven schrijven. Maar van tekenen houdt hij toch nog het meest!

1. VERHAAL

Korte inhoud

Tortot, een ietwat cynische kok die van oorlog naar oorlog reist om altijd in het winnende kamp te verblijven, is naar eigen zeggen ijskoud en berekenend. Hij leeft op zichzelf tot hij op een dag een kreun hoort uit het augurkenvat: hij treft er een bange soldaat aan die helemaal niet wil zijn waar hij is. De twee mannen bouwen een band op en Tortot neemt Halve George al snel overal mee naartoe.

Personages

Er komen wel wat personages in het boek voor, dus wij bespreken enkel de belangrijkste: Tortot en Halve George.

Tortot

Tortot is het personage waar het hele verhaal rond draait, zoals de titel al duidelijk maakt. In het begin van het boek wordt al snel duidelijk gemaakt dat Tortot niet de meest hartelijke persoon is: "Van Tortot wordt gezegd dat hij het hart had van een vis op de bodem van de oceaan: **ijskoud** en **berekenend**." (p. 9) Op diezelfde pagina lezen we in de titel echter iets anders: "Waarom de **goedhartige** en **vriendelijke** Tortot iemand de weg wijst en daarmee een vriend voor het leven maakt." (p. 9). Hierin wordt al veel verklapt over de afloop van het verhaal: Tortot is helemaal niet zo koud en emotioneel als hij zelf denkt of zich voordoeft én hij ontmoet Halve George, die een vriend voor het leven zal worden. Tortot meent zelf dat het zijn ijskoude persoonlijkheid is die ervoor zorgt dat hij zo lang overleeft in de oorlog; niets is

echter minder waar: het is zijn **creativiteit** en **spitsvondigheid** die hem doen overleven. Hij is een kei in dingen verzinnen en zichzelf uit een benarde situatie te halen. Een voorbeeld van zo'n situatie vinden we op pagina 81, waarin Tortot voorkomt dat De Manke het augurkenvat (waarin Halve George schuilt) controleert: "U kent artikel 212 toch wel? De Wet van Keizerlijk Bederf? Het Keizerlijk Augurkenvat mag zonder Keizerlijke consumptieredenen niet geopend worden! Dat artikel kent u toch zeker wel?" (p. 81)

Door zijn jaren ervaring als oorlogskok heeft Tortot een neus gekregen voor **nederlagen**, telkens als hij aanvoelt dat zijn huidige kamp zal verliezen, vertrekt hij naar een **ander kamp**: "Tortot had in zijn vele jaren als oorlogskok een feilloze intuïtie gekregen. Die nacht brak hij heimelijk zijn tent af. Hij bepakte zijn bebrilde ezeltje met tent, potten, pannen en zijn veldfles met Eeuwigheidssoep. Toen liep hij de nacht in, voorbij de in slaap gedommelde wachten. Recht naar het kamp van de vijand." (p. 13)

Dat Tortot een **briljante** kok is, wordt ook uitvoerig beschreven: "En kon Tortot koken? Kan een vis zwemmen? Je gaf Tortot twee koeienogen, een verdroogde ui, een slappe wortel en het merg van een gevilde kat en hij trok daar een soep van die deed denken aan Bretonse vissoep, vol en romig van smaak; een soep die zo langzaam verteerde dat je er drie dagen later nog aromatische boeren van liet, die op zichzelf al zoveel voedingswaarde hadden dat je er weer twee dagen mee vooruit kon." (p. 20)

- Vind jij Tortot (on)sympathiek? Waarom?
- Wat vind jij ervan dat hij telkens weggaat eenmaal het leger waarvoor hij dient dreigt te verliezen?
- Vind je dat Tortot verandert doorheen het verhaal? Waarom (niet)?

Halve George

Halve George is een **kindsoldaat** die zijn bijnaam in het boek te danken heeft aan het verlies van zijn beide benen door de oorlog. We merken al snel dat hij **kinderlijk** en zeer **naïef** is: "Heeft u misschien mijn broers gezien, meneer?" [...] 'Twee ogen, twee oren en een neus zeker?', vroeg Tortot, die bezig was een patrijs te plukken. De jongen keek hem verbaasd aan. 'Die heeft toch iedereen?'" (p. 9) en "Ik verveel me,' zei Halve George. 'Kun jij me geen verhaal vertellen?'" (p. 74 – 75).

In het begin wil Tortot niet dat Halve George bij hem in de keuken blijft, maar hij draait snel bij: Halve George staat hem bij wanneer hij ziek is en niet meer goed kan proeven.

Op een bepaald moment merken we dat Halve George toch niet zo naïef is als we eerst dachten: hij beseft immers dat het verhaaltje over de Luie Ligweide van Tortot **gelogen** is: "Mijn broers zijn dood.' [...] 'De Luie Ligweide bestaat helemaal niet,' zei Halve George." (p. 94) Tortot schrok zo van die reactie en aangezien hij ondertussen al zo gehecht is aan het ventje, probeert hij uit volle macht Halve George toch te overtuigen dat hij niet heeft gelogen.

Ondertussen beseft Tortot dat Halve George **ziek** is: "Tortot wist het al langer. De jongen was ziek. [...] De geur van verrotting. Koudvuur." (p. 96). Na Tortots grote avontuur in het paleis van de Keizerlijke Keizers, vertelt hij in het lang en in het breed aan Halve George wat hij allemaal heeft meegemaakt: "En hij vertelde het verhaal. Hij vertelde het in geuren en kleuren. Nooit was Tortot een man geweest van verhalen, zelfs de kleinste mop mislukte bij hem al na twee woorden. Maar nu zat het ene woord aan het andere vast, als een onafgebroken rij saucijsjes." (p. 221 – 222). En dat enthousiasme staat in schril contrast met de reacties van Halve George, die miniem en banaal zijn: "Er klonk een zacht klaaglijk geluid. Ineens had Tortot er genoeg van. [...] Tortot wierp een blik in het vat. Fronste. En bleef staan. [...] En deed toen het deksel dicht. Heel voorzichtig." (p. 223) Op de pagina's die volgen wordt via de lay-out duidelijk gemaakt dat Halve George **gestorven** is. Als laatste **eerbetoon** aan zijn goede vriend, organiseert Tortot een heuse **stoet**, zonder rumoer: "Op een zonnige ochtend trok een treurstoet Blät uit. Drie trommelslagers voorop, ze sloegen een traag en treurig ritme. Daarachter kwam het ezelkarretje met Tortot op de bok, geflankeerd door een meewandelende erehaag van officieren. Het was die avond het gesprek van de dag." (p. 230)

- Vind jij Halve George (on)sympathiek? Waarom?
- Halve George is een kindsoldaat. Hoe sta jij hier tegenover?

- Hoe is de band tussen Halve George en Tortot in het begin van het boek?
- Verandert die band doorheen de tijd? Zo ja, hoe?
- Denk je dat er een soort vader-zoonband is tussen hen? Waarom (niet)?

Stijl en taalgebruik

Beeldspraak

In het boek vinden we veel vormen van beeldspraak terug, een stijlfiguur waarbij je iets omschrijft door het te vergelijken met iets anders. Opmerkelijk hierbij is dat er heel wat voorbeelden terug te vinden zijn die vergelijkingen maken met voedsel (logisch, aangezien Tortot een kok is) of met een visensoort (cfr. Tortots vissehart). De beeldende vergelijkingen zijn meestal heel creatief en spitsvondig bedacht. We geven slechts enkele voorbeelden, maar er zijn er nog veel meer terug te vinden in het boek.

- Pagina 14: “[...], klopte zijn hart kalm als dat van een slapende rog.”
- Pagina 34: “Zo glad als...een verse bavarois net uit de vorm!”
- Pagina 43: “Het was zo sterk als een goddelijk visioen.”
- Pagina 47: “Hij schuurde zijn snijplanken op totdat ze weer glad waren als babybiljetjes.”
- Pagina 48: “In vol bedrijf was de keuken het voorportaal van de hel. Een hel van vuur, hete stoom en sissende, pruttelende pannen. Nu lag de keuken er stil bij als een slapende draak.”

Humor

Doorheen het hele verhaal, vinden we wat humor terug, soms heel subtiel en fijntjes, soms ook ietwat grove zwarte humor, bedoeld om te choqueren maar ook om de soms zware thema's draaglijk te houden.

- Pagina 13: “Alles wat nog handen of voeten had (niet noodzakelijkerwijs allebei) werd opnieuw naar het slagveld gebracht, geduwd en desnoods gerold.” Ondanks de zware thematiek van dit deel, slaagt de auteur er toch in alles wat te verlichten. Let ook op het feit dat de gewonde soldaten hier niet als personen maar veeleer als objecten worden beschreven (“Alles wat”).
- Pagina 14: “‘Ik heb recht op een laatste wens,’ zei Tortot. [...] ‘Zo staat het in het handboek,’ zei Tortot [...] ‘Het handboek Keurig Oorlogvoeren.’” Hieruit blijkt de spitsvondigheid en creativiteit van Tortot: hij kan zich uit elke situatie redden door iets te verzinnen.
- Pagina 17: “Maar toen hij net zestien was geworden (de zoon, niet de pony) [...]”.
- Pagina 43: “En geholpen door de bajonetten van de soldaten, zag ook het volk sinds die dag het wonder.” Hier worden de Keizerlijke Keizers wat uitgelachen: geen kat ziet een verschil in hun uiterlijk, laat staan een wonder, maar toch veinst het volk dat ze een mirakel zien, onder dwang van enkele bajonetten.
- Pagina 81: “‘U kent artikel 212 toch wel? De Wet van Keizerlijk Bederf? Het Keizerlijk Augurkenvat mag zonder Keizerlijke consumptieredenen niet geopend worden! Dat artikel kent u toch zeker wel?’”.
- Pagina 98: “‘Hoe heet hij?’ [...] ‘Eh... Willem.’ [...] ‘Wat is er met Ehwillen gebeurd?’”
- Pagina 202: “De kamer, een zaal zo groot dat het bed een postzegel van stof was, leek hem plotseling te benauwd [...]”.

Overdrijving

Over de Keizerlijke Keizers wordt heel wat geschreven, meestal lichtjes negatief, maar altijd wordt er op een of andere manier weer met hen gespot. Zo ook in de twee volgende citaten:

- Pagina 29: “Er werd bij elk banket aangekondigd dat het bereiden van augurkrijke maaltijden op prijs werd gesteld. Wat in keizertaal eigenlijk niets anders betekende dan: Augurken of je kop eraf.
- Pagina 39: “Er werd bij elk bezoek namelijk aangekondigd dat een hartelijk welkom van het gehele kampement op prijs werd gesteld. Wat in keizertaal eigenlijk niets anders betekende dan: Liegen tot je barst of je kop eraf.”

Door twee keer dezelfde zin te herhalen, wordt de absurditeit van de situatie nog versterkt.

Tegenstelling

- Pagina 23: “Later, véél later, toen Tortot stokoud en kinds was [...]”
- Pagina 113: “Er kwamen gedenkingen van herdenkingen en herdenkingen van gedenkingen.”

Tips om hierover in gesprek te gaan met de juryleden

- Vind je het een humoristisch boek? Waarom (niet)?
- Welke situaties vind je grappig? Welke taalgrapjes vind je leuk?
- Wat vind je van het taalgebruik in het boek?
- Is het taalgebruik jou direct opgevallen, of niet? Waarom (niet), denk je?
- Vond je het een gemakkelijk en vlot boek om te lezen? Waarom (niet)?

Lay-out en tekeningen

Op pagina 228 – 229 vinden we opeens opvallend **weinig** tekst terug, ook de tekening is heel petieterig klein en sober. Via deze rustige lay-out wordt in het boek duidelijk gemaakt dat Halve George gestorven is.

Ook vinden we, verspreid in het boek, een aantal hoofdstukken die volledig in **cursief** gedrukt zijn (o.a. hoofdstukken 8, 12, 16). Lay-out: enkele hoofdstukken zijn volledig cursief gedrukt. We hebben al snel door dat deze thema's het **verleden** van Tortot vertellen en op die manier als het ware een verhaal in het verhaal vormen. Zo komen we te weten dat Tortot het jongste kind was van een hele reeks zonen. Al die zonen heeft zijn moeder moeten zien vertrekken richting slagveld, en van al die zonen heeft ze te horen gekregen dat ze **overleden** waren tijdens de oorlog. Misschien is dat wel de reden waarom Tortot zijn vissenhart kan verliezen door de komst van Halve George: hij **herkent** veel van zichzelf in het verhaal van George, die ook zijn broers is kwijt geraakt in de oorlog.

Over de tekeningen moeten we hier even uitweiden: ze zijn immers **prachtig** getekend, tot in de kleinste puntjes afgewerkt met veel **details** en echte blikvangers. De tekeningen zijn ook uitsluitend **zwart-wit** getekend; ze dragen zeker bij tot het verhaal maar lichten meestal slechts een bepaald aspect of een bepaald detail uit het boek toe. Doordat de tekeningen niet in kleur zijn, maar in zwart-wit en door de fijne afwerking en de vele details, doen ze aan oude **etsen** denken. Het zien er geen 'hippe', trendy of moderne tekeningen uit, integendeel, het lijkt wel monnikenwerk om alles zo **precies** en **minutieus** af te werken.

Er zijn een aantal verschillende soorten tekeningen terug te vinden in het boek. We hebben de tekeningen die veel weg hebben van een **kroonlijst** van een kader (voorbeelden: o.a. pagina 18-19, 82-83, 144-145, 152-153), de **landschappen** (voorbeelden: o.a. pagina 8-9, 32-33, 78-79, 124-125) en de **bouwwerkachtige** (voorbeelden: o.a. pagina 30-31, 44-45, 50, 70-71).

- Wat vind jij van de tekeningen in het boek?
- Welke adjectieven zou jij gebruiken om de tekeningen te omschrijven? We geven enkele adjectieven ter inspiratie, misschien vinden de juryleden het namelijk moeilijk om de gepaste woorden te vinden: geraffineerd, fijnzinnig, verbluffend, gedetailleerd, breekbaar, fragiel, haarscherp, intrigerend, verbazingwekkend, ragfijn, ...
- Vind je dat de tekeningen iets extra aan het boek toevoegen? Waarom (niet)?
- Heb je aandachtig naar de tekeningen gekeken, of was het verhaal voor jou het belangrijkste?
- Vind je de tekeningen makkelijk om te begrijpen? Waarom (niet)?
- Welke soort van tekeningen spreekt jou het meeste aan? Waarom?
- Vind jij dat de tekeningen er modern uitzien? Waarom (niet)?

Tip! Selecteer een aantal tekeningen, maak er een kopie van en laat de KJV'ers op basis van die tekeningen het verhaal reconstrueren. Je kan hen ook vragen om de tekeningen in de correcte volgorde te leggen. Vraag hen of ze dit een moeilijke of makkelijke opdracht vinden en waarom.

Vertelperspectief en structuur

Het verhaal wordt verteld door een auctoriële verteller: dit type verteller weet alles maar hij speelt zelf niet mee in het verhaal.

Het boek is opgedeeld in 31 hoofdstukken, verschillend in lengte. Elk hoofdstuk krijgt ook een aparte titel, veelal starten ze met "Waarin...", gevolgd door een gebeurtenis. Men krijgt de indruk dat het

allemaal aparte verhaaltjes zijn, die op zichzelf staan. Dat is echter niet volledig waar: alles samen vormen ze een samenhangend verhaal. Let trouwens ook op de mooie tekeningen bij de inhoudsopgave!

Titel

Door de titel komen we eigenlijk al de hele afloop van het verhaal te weten. We maken eerst kennis met Tortot, die ervoor bekend staat een vissenhart te hebben, maar door zijn kennismaking met Halve George smelt dat vissenhart en ontstaat er een innige band tussen de twee.

- Wat vind jij van de titel?
- Denk jij dat Tortot zijn vissenhart volledig verloren is? Waarom (niet)?
- Begreep jij direct de vergelijking met een vissenhart? Wat was jouw eerste idee?
- Welke titel zou jij kiezen, mocht jij de auteur van het boek zijn?

2. VERWERKING

Thema

De rode draad doorheen het boek blijft natuurlijk de **oorlog**. We kunnen het boek daarom ook het best omschrijven als een '**oorlogsroman**', ook al krijgen we eigenlijk geen gedetailleerde beschrijvingen van oorlogsbeelden. We lezen eerder over de **beleving** van Tortot, hoe hij de oorlog kan 'voorspellen' en zo van kamp naar kamp trekt.

Bij beide hoofdpersonages – zowel Tortot als Halve George – heeft de oorlog voor heel wat verdriet en **leed** gezorgd. Beiden hebben ze al hun broers verloren door de oorlog; George is zelfs "Halve George" geworden: hij is zijn beide benen verloren in de oorlog. En misschien net daarom kunnen die twee – ondanks de initiële terughoudendheid van Tortot zijn kant – het zo goed met elkaar vinden en ontstaat er een innige **band** tussen de twee.

Naast de dwaaltochten van Tortot van kamp naar kamp, wordt er hier en daar wel eens vermeld hoe **absurd** de oorlog wel ontstaan is en om welke nog absurdere redenen de oorlog ook blijft duren: "Anders dan bij hun vader, [...] kende de **ambitie** van de tweeling geen grenzen. Ze wilden geen hertogdom, maar een keizerrijk geïnspireerd op het rijk van de keizer Caesar. [...] In de daaropvolgende regeerperiode van bijna zeventig jaar hadden ze hun hertogdom stelselmatig uitgebreid. [...] En niet zonder succes. De lappendeken was inmiddels voor twee derde in hun handen. Maar nog steeds was de **machtshonger** van de voormalige hertogzonen niet geblust." (p. 28 – 29).

- Welk genre boek is dit, denk je? Waarom denk je dat?
- Vind je dat er te veel / te weinig over de oorlog gesproken wordt in het boek? Waarom (niet)?
- Wat vind je ervan dat er op nadrukkelijke wijze de spot wordt gedreven met oorlog? Zet dat aan tot nadenken?
- Welke gevolgen van de oorlog moeten Tortot en Halve George dragen?
- Denk je dat de oorlog zorgt voor een band tussen Tortot en Halve George? Waarom (niet)?
- Wat vind je van de grote ambitie van de Keizerlijke Keizers om een 'keizerrijk' te creëren?

Quotes

We geven nog een paar mooie quotes uit het boek. Je kan er ook zelf nog zoeken, of de KJV'ers vragen om er te zoeken.

"Was het niet vreemd wat woorden konden doen? Dat je er een junidag van kon maken? Of een scheef huisje met een scheef tuintje? Of alles tegelijk?" (p. 79)

"Stel dat' ligt op het kerkhof. Naast 'Misschien' en ...' 'Eeuwige vrede,' ging Halve George verder, alsof Tortot niets gezegd had. 'Nou ja, niet zomaar Eeuwige Vrede, maar eh ... *Eeuwige Eeuwige Vrede*; beloof je dan dat we een keer teruggaan naar de Luie Ligweide?" (p. 134)

Recensies

Er zijn heel wat recensies over dit boek terug te vinden op het Internet. Hieronder vind je alvast een kleine selectie. Laat de KJV'ers de recensie kiezen waar zij zich het meest in kunnen vinden of waarmee ze akkoord gaan. Laat hen uitleggen waarom ze die recensie gekozen hebben.

“Door het verhaal te situeren in een verzonnen land met onbestaande steden als Blät en Vladzimka, geeft Lindelauf het iets universeels, dat het deelt met sprookjes. Tegelijk speelt hij met de grenzen van de realiteit door verwijzingen naar historische personages als Caesar en door de talrijke details waarmee hij de ruimte oproept. Ook hier demonstreert hij zijn rijke, suggestieve stijl.” (www.pluizer.be)

“Maar hoewel het boek op al deze fronten deugt, maakt het verhaal – bij mij althans – weinig los. Het staat bol van de ellende, maar die maakt nauwelijks indruk door de vele dwaze voorvallen en absurde details. Het drama wordt, anders gezegd, met een iets te brede glimlach opgediend. Natuurlijk merk je dat Tortot zijn visserhart steeds meer opent voor Halve George, maar dat ontroert slechts een enkele keer terloops.” (www.basmaliepaard.nl)

“Benny Lindelauf (1974) toont zich een weergaloos stilist – en, opnieuw, een van de beste jeugdschrijvers die we hebben. Hij ontpopt zich met *Hoe Tortot zijn visserhart verloor* bovendien als volleerd sprookjesverteller, die ook nog iets totaal eigens en nieuws met het genre doet.” (www.nrc.nl)

“Dit is nou zo'n boek waarbij je iedereen die het nog niet kent jaloers aan kunt kijken, terwijl je denkt: Jij mag het nog voor het eerst lezen!” (www.lezenisleuk.nl)

“Het verhaal is soms wat moeilijk te volgen, want bij welk leger hoort Tortot op welk moment, welke keizer is er precies aan de macht, hoe ver is welke oorlog gevorderd en wie vecht er tegen wie?” (www.leesfeest.nl)

Juryleden kunnen online op de KJV-boeken reageren.

Ga naar www.kjv.be, klik op 'Welke boeken lezen we' en dan op de groep en het boek in kwestie.